

בלבבי ארבע יסודות

עלון מיוחד לרגל התקופה - ההתנהגות הנכונה בזמן אזעקה

שהיא ה"חוסה" בה', שהכוונה שכאשר יש פחד הוא רץ לחסות תחת כנפי המקום ע"י שמעורר בתוכו הרגשת הבטחון בתוקף רב לפי שעה, וכסגולת הנפש החיים, ואע"פ שודאי אי"ז המדריגה השלימה של הבטחון, מ"מ גם ע"ז כתוב "אשרי כל חוסי בו".

והנה, כיון שהשאלה הנוכחית עסוקה בפרטות בעבודת האדם בזמן אזעקה,⁰¹ ננסה כאן להרחיב על העבודה הנ"ל ולבאר אותה מצד כלל ארבעת היסודות.

מצד יסוד המים:

הנה, התגובה הטבעית בזמן אזעקה היא שמתעוררת חרדה, ושורשה באדם הוא מכח יסוד האש, שממנו שורש הפחד כידוע. אך, תוקף החרדה מונע מהאדם את האפשרות להתייחס לאזעקה בצורה הנכונה והראויה, ולכן העבודה הראשונה היא שהאדם צריך לרכך את קיצוניות הפחד הזה ע"י כח היסוד ההפכי, יסוד המים. בכדי לעשות את זה, האדם יכול להתבונן לעצמו: הרי ברור שה' לא שלח לנו את האזעקה הזה רק כדי להפחידנו. ממ"נ, על הצד שכבר הגיע זמנינו ושה' רוצה ח"ו שיפגע בנו הטיל, הרי הוא יכול לשלוח אלינו את הטיל גם בלי להפעיל שום אזעקה, ושיפגע בנו ח"ו בלי שנדע לפחד קודם. ואם לא, אז מה העניין שאנחנו סתם נפחד או נרוץ בבהלה למקלט? וחזק מזה, הרי אנחנו רואים כי מספר האנשים הנפגעים ע"י הטילים הוא ברוך ה' מעט, ולעומת כך, מספר האנשים ששומעים האזעקות הוא מספר עצום מאוד. וא"כ, ברור הדבר כי כוונת השגחה העליונה היא בעיקר לעורר את הלבבות לתשובה ע"י שמיעת האזעקות, בתקווה שלא יצטרכו לקבל ייסורים באופן פיזי, על דרך מה שאמרו חז"ל (ברכות נט.). "לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב".

וכיון שכן, האדם צריך לקבל את האזעקה בעיקר לא כ"איום" שעוד שנייה עלול לפגוע בו טיל ח"ו, אלא כ"קריאה של חיבה", קריאה מאת אבינו שבשמים שרוצה קשר איתנו וקורא לנו להתעורר לחזור אליו יתברך. והוא צריך לדעת שזה שהוא שמע את האזעקה, זה אומר שהקב"ה קורא אליו בפרטות, והוא מעוניין שהאדם יפנים את הקריאה ויפנה אליו יתברך בחזרה. ומעיקר עבודת ה"תשובה" ו"פשיטת העקמומית שבלב" שה' דורש הוא עצם עבודת הבטחון שבעז"ה נבאר עוד מעט, אבל השלב הראשון הוא שהאדם יפנים שה' מעוניין בו ושה' פונה אליו ומבקש את עבודתו, וזוהי תחושה של קירבה ואהבה ודביקות, מכח יסוד המים. בנוסף, האדם צריך לחוש "רשאי" להתמקד בעבודת הבטחון ולא להיות טרוד במחשבות

01 העבודה הזו שייכת בתקופה שמצויים בו אזעקות, וכן בשעת האזעקה ממש, אולם ראוי להכין עצמו קודם ברא האזעקה בפועל, מידי פעם ביום לפי כוחו וזמנו (הערת מו"ר שליט"א).

שאלה:

בתקופה הנוכחית, רבים נאחזים בחרדה בעת שמיעת האזעקות, ורצים בבהלה למקלטים. רציתי לברר, מהי הצורה הנכונה להתנהג בשעת אזעקה לפי שיטת ארבעת היסודות?

תשובה:

עיין בדברינו בתשובה על "מנוחת הנפש בזמן מלחמה" (נדפס בעלון 17), שנגענו בעבודה הזו בקצרה תחת "יסוד האש", וז"ל התשובה שם:

"המנוחת הנפש שבאה מצד יסוד האש היא כח אדיר של בטחון שיכול לאזן את הפחד החד של יסוד האש, כמו בזמן של אזעקה וכדומה. זהו עניינו של "סגולת הנפש החיים", שעניינו שהאדם יתרומם לזכור ולהמחיש לעצמו את המציאות האמיתית הפנימית שכל מהותו של כל הבריאה אינה אלא רצון ה' שהתגלם לעינינו בכל צורתו שאנחנו מכירים, אבל פנימיות מהותו אינה אלא רצון ה' שה' מחיה אותו כל רגע. כאשר האדם ממחיש לעצמו את היסוד הזה ומנסה להרגיש ולהפנים את המבט הזה, זה נותן מנוחה פנימית שיכולה לרכך גם את הפחדים הכי חזקים. ואף שבמשך היום אינו חי עם מודעות והרגשה שלימה למדריגה הגבוהה הזו, מ"מ בזמן של סכנה ממשית זה חלק מעבודת האדם, להמחיש לעצמו את הדברים עכ"פ במדריגת התעוררות חזקה לשעתה. וזה מאזן את תוקף הפחד של הסכנה, וגם משאיר רושם של אמונה ובטחון שמתחזק כל פעם. [והנה, למי שזוכה לחיות ככה בתמידיות זה מגיע באופן טבעי, מיסוד הרוח ולא מיסוד האש. אך, למי שצריך להתרומם למדריגה הזו שמעבר למדריגתו התמידית, זה שייך ליסוד האש, כמו שנתבאר].

ובמקורות שם הבאנו את דברי ה"שומר אמונים" שכתב, וז"ל:

"הנה בבחינת בטחון... הבחינה הראשונה הוא כשהוא כבר עמד בהרבה נסיונות, ובהמשך הזמן וברוב העבודה נתאמת אצלו בחזק תוקף מדת הבטחון כל ימוט עולם ועד, וזה הנקרא בתואר ובמעלת "בוטח", דכתיב אשרי אדם בוטח בכך, בוטח בה' אשריו. ויש מדריגה הפחותה מזה שהוא גם כן מחזק לבו בבטחונו, רק אינו כמו הראשון, וזה נקרא חוסי בו יתברך, אשרי כל חוסי בו, שכתבו הספרים שהחסיון הוא פחותה במדריגה מבטחון" (שומר אמונים, דרוש הבטחון, פ"ה). [אולי כוונתו לדברי רבינו יונה (משלי יד, כו) וז"ל, "והבטחון יתר על המחסה, שנאמר: טוב לחסות בה' מבטוח באדם"].

וכתבנו שם בביאור דבריו, שלשון "הבוטח" משמע שהוא בוטח מעיקרא, ואינו צריך לעשות פעולה חדשה בשעת הפחד בכדי לחזק את בטחונו, וזוהי המדריגה העליונה. אך, יש עוד מדריגה בבטחון

עלון מיוחד לרגל התקופה - ההתנהגות הנכונה בזמן אזעקה

שמותר לכל אדם להתנהג לפי מדריגתו מגיע מיסוד המים, שמחבר בין האדם הפרטי לבין עבודתו.

אחרי ההקדמה הזאת מגיע עיקר עבודת האדם כלפי האזעקה, שהוא לעורר בקרבו תחושה חזקה של "אין עוד מלבדו", שהקב"ה הוא "כח הכוחות כולם", ו"הוא עשה, עושה, ויעשה לכל המעשים". העבודה הזו בנויה בעיקר על השימוש ביסודות האש, העפר, והרוח, ונסה להסביר את הדברים קודם כלשון קצרה, ושוב ביתר אריכות.

בלשון קצרה, בקרב כל יהודי קיים כח של אמונה שאין שום כח בעולם כלל מלבד מרצונו יתברך שמו, וזה מכח יסוד העפר שבנפש, שמכוחו האדם מרגיש "כגמול עלי אמו" שאין לו מעצמו כלום ותלוי ועומד כולו על אמו. אלא, שבדרך כלל התחושה הזו גנוזה בעומק הנפש, אבל בפועל, מכסים עליו הרבה מאוד שכבות של "רבות מחשבות בלב איש" ו"המה בקשו חשבוניות הרבה", הנותנים תחושה לאדם שרצונו והחלטתו שלו, ביחד עם רצונותיהם והחלטותיהם של הסובבים אותו, הם הקובעים את מה שקורה בעולם, וזה מקביל ליסוד הרוח שבנפש שהוא כח בחירת האדם. ועבודת האדם הוא להשתמש בכח הפחד של יסוד האש בכדי לנתק את עצמו מהתחושות האלו של "כוחי ועוצם ידי" ולחזור לתחושת יסוד העפר שאין שום כח לא לו ולא לאחרים, וברגע שהוא ירגיש כן, שוב הוא יראה את עצמו מוקף בהרבה כוחות שכולם אינם אלא ביטויים של רצונו של ה' יתברך שאין עוד מלבדו, וזהו התיקון של יסוד הרוח.

נסה עכשיו להרחיב על כל אחד מהשלבים האלו.

הזדהות האדם עם יסוד העפר או יסוד הרוח:

המטרה של עבודת הבטחון היא שהאדם יגיע לחוש את כל מהותו כ"יסוד העפר" - כדומם המוטל בידי כוחותיו של הקב"ה המקיפים אותו מכל צד. אך, ישנם כמה שלבים שהאדם צריך לעבור בכדי להגיע לתחושה הזו, ונסדר שלש מדרגות כלליות מלמטה למעלה:

א. במדריגה הראשונה, האדם מזהה את עצמו עם יסוד העפר, אבל לא כיסוד העפר של הנשמה המתב מיסוד הרוח טלת לבוראה, אלא הוא כיסוד העפר של הגוף הכבד והשפל שאינו רוצה לזוז, שכל תנועתו הוא מכח הרצונות של הנפש הבהמית המקיפים אותו מכל צד ומפעילים אותו. ברור שבמצב הזה הוא רחוק מאוד מלחוש שכל "אין עוד מלבדו", שהרי במצב הזה הוא חי ב"אין עוד מלבד" גופו ורצונותיו הבהמיות! 03 לכן, העבודה הראשונה היא להתרומם מעל גופו, ולהתחיל להזדהות עם התנועה הבסיסית של יסוד הרוח של עשיית חובתו בעוה"ז.

ב. במדריגה השנייה, האדם כבר רואה את עצמו כייצור פעיל

בהודאה מרובה מאוד,

ולהלן תשובת מו"ר:

מצוי מאוד ש"מזלזלים" בשמירה הטבעית, ולא מפני בטחון בלבד, ומכנגד אין כל עסקם באותה שעה בבטחון.

עניין הרוחניות זו שאלה כבדה, והמודד הוא אם בשביל הפסד ממון כן היה הולך למיגון, זה מראה ברור כמה 'שווה' אצלו כביכול רוחניות זו. וככל שבשביל ממון יותר מועט היה הולך לשם, כל בר דעת מבין שאין כאן אמת במהלך זה, וככל שמוכן להפסיד ממון רב יותר עבור זה, דרכו קרובה יותר לאמת. ללכת לפינה פנימית בבית וכדו' זו דין 'השתדלות', זה לא מדין שיש בזה הצלה גדולה, אלא מדין 'השתדלות', וכן לחינוך שזהירות בחיים אינו דבר קל ושלא יעשה הדבר כהפקר!

כמובן כל אלו "כללים" ונצרך בירור פרטי בכל בית לפי פרטיו המעשיים והנפשיים והרוחניים.

03 מ"מ, ייתכן שאדם כזה באמת לא יפחד או ייבהל מאזעקה, אבל אי"ז מגיע מכח של בטחון אלא מכח עצלות ואדישות וזלזול בסכנה, כיון שאינו חש בה מחמת טמטום הלב מרוב עובי וכבידות הגוף.

מעשיות האם הוא צריך לרוץ למקום מוגן או לא. ולכן לפעמים עבודת האדם הוא תחילה ללכת למקום כזה בכדי שיהיה לו את היישוב הדעת לעורר בתוכו את הבטחון, וכמו שכותב הבית הלוי (ע"ה, פרשת מקץ) וז"ל, "הא דהתירה התורה להשתדלות הוא משום דלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הבטחון הגמור, וע"כ הותר לו ההשתדלות כדי שיהיה לו סיוע שיגיע למדרגת הבטחון, וצריך כל אדם לחדש לו מלאכה ועסק כדי שיהיה נקל לו לבטוח בה'. וכמו דמצינו בכל התורה שהתירה לפעמים כדי שיהיה לו סיוע לבא להמדרגה המבוקשת, וכמו שאמרו "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", הותרה שלא לשמה כדי שיהיה סיוע לבא לבחי' לשמה. וא"כ שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שוה בכל אדם רק כל אחד לפי ערכו". ולעומת כך, האדם שנוהג שלא ללכת למקום מוגן צריך להיות שלו ורגוע בדרכו שכיון שהוא יכול להגיע לתחושה אמיתית של בטחון גם בלי ללכת למקום מוגן, מותר לו לעשות כן.⁰² גם כח הבטחון הזה

02 אין כאן מקום להאריך בנושא הזה, ועיקר כוונתנו כאן רק שהנאי הראשון לעבודת הבטחון הוא שהאדם ירגיש שעבודת הבטחון שלו היא "רצויה" כלפי שמיא, מכח יסוד המים. מ"מ נעיר באופן כללי,

שכיון ש: כמות האנשים ששומעים את האזעקה היא גדולה הרבה מאוד מכמות האנשים שנשקפת להם סכנה מהטיל אפילו אם לא יירט,

בנוסף, ברור ה' רוב הטילים לא מגיעים ליעדם,

ובמקרה שהטיל כן יגיע ליעדו, אין הצלתו בטוחה גם במקום מוגן,

לכן, גם במקום שלא היו שיקולים חזקים למה לא להיכנס למקום מוגן, נראה שגם לשיטת ר' ישמעאל שאומרים "הנהג בהם מידת דרך ארץ", ודאי שבכ"ז הרשות נתונה לאדם לבחור להתחזק בבטחון עד שהוא כבר יהיה רגוע, ובכך לפטור מההשתדלות הזו. וכ"ש שהרבה פעמים ישנם גם שיקולים חזקים למה לא להיכנס למקלט, כגון במקום שזה יגרום חרדות לילדים, הן מעצם ההתייחסות המעשית לסכנת הטילים והן מהאווירה וההתנהגות של שאר הנכנסים לשם, ועוד שיקולים דומים של "ברי הויקא".

וברור שאין בדברינו שום פתח לזלזול בסכנה ולהקל בו ראש, כי סו"ס ודאי שיש כאן סכנה ממשית שדרך העולם להיזהר ממנו, וא"א להגיד באופן גורף שאין מקום להשתדלות הזה. כל כוונתנו אינו אלא שיש שתי דרכים איך להגיב כלפי מצב הסכנה, דרך של השתדלות ודרך של בטחון, ונראה שבמצב כזה הרשות נתונה לו לאדם לבחור באיזה דרך הוא רוצה ללכת.

הערת מו"ר - אולם, צריך בדיקה אמיתית שאינו משתדל מחמת בטחון ולא מחמת עצלות, ולזול, וכדו'. ובנקודה זו טועים רבים. וכדאי שההנהגה השווה לרוב בנ"א, להשתדל באמצעי מיגון, כי זו מדרגתם.

[בעקבות הערה זו חזרתי ושאלתי ממו"ר שאלה מפורטת יותר, וז"ל המכתב:]

לכבוד מו"ר שליט"א,

בהמשך למה שכתב מו"ר ש"ההנהגה השווה לרוב בנ"א" הוא "להשתדל באמצעי מיגון כי זו מדרגתם", רציתי לשאול קצת יותר בפרטות.

איך שאני מבין, המצב אצל רבים [מהשומרים ועובדי ה'] הוא שהסיבה העיקרית שלא הולכים למקום מוגן, לפחות בלילה, הוא כי פשוט אין להם פתרון טוב, בעיקר מבחינה נפשית ורוחנית. מדובר ברבים שאין להם בבית חדר מוגן, והמקלטים שיש הם משותפים לכל דיירי הבניינים, שחלקם חילונים או "משפחות בלתי שמורות" שיוורדים עם מכשירים וצופים בהם כל הזמן.

אצילנו, למשל, כמעט כל הבניינים הם מעורבים עם חילונים, ואפשרויות היחידות שיש זה או לחנן מעיקרא להביא משפחה שמורה עם ילדים קטנים למקלט לישון באותו חדר עם משפחות חילונים ודתיים, איך שהם מתנהגים ואיך שהם לבושים וכדו', לשבוע\שבועיים רצוף, או להזעיק את כל הילדים באמצע הלילה ובאמצע שינתם כשיש אזעקה [שע"פ רוב הם לא מתעוררים ממנו לבד] ולהריץ אותם למקלט. לפום ריהטא שני האפשרויות לא נראות כ"כ השתדלות סבירה, ולכן נוקטים ש"איהו דחיק ומוקים אנפשיה" שצריכים ללכת במהלך של בטחון ולהתחזק בזה כפי היכולת, אפילו אם זה קצת מעבר למדריגתם הרגילה, מחוסר ברירה.

גם לאלו שגרים במקומות חרדיים, ישנם הרבה פעמים משפחות "פתוחות" שתמיד מנסים להתרחק מהם. אחד שסיפר לי שיש לו בבניין שלש משפחות כאלו שיוורדים עם מכשיריהם הפסולים וצופים בחדשות כל הזמן, והוא לא רוצה עכשיו להביא את ילדיו להתקרב להשפעות שהוא תמיד מוסר את נפשו להרחיק מהם.

אפשרות נוספת היא להנהיג ללכת לאיזה פינה פנימית בבית, לפחות למי שער או למי שמתעורר בזמן האזעקה, אלא שלא כ"כ ברור כמה מידת התועלת שבהשתדלות הזה חוץ מלמת מידה מסויימת של רוגע נפשי ש"לפחות עשיתי משהו".

לע"ד היה תועלת אם מו"ר יוכל להנחות אותנו איך להתייחס לשיקולים האלו,

ובהתפשטות, ומכח כך, האדם מבקש להרחיב את ה"אני" שלו לא רק להיות מקבל וחווה את כוחו של הקב"ה, אלא גם להיות פועל כמותו - "והייתם כאלוקים..."³. וזה מוריד את האדם מהמדריגה השלישית למדריגה השנייה.

ומעין כך, גם בתוך המדריגה השנייה האדם מתחיל עם "פעילות" של רצון אחד של רצוננו לעשות רצונך, אבל ע"כ התאווה של יסוד המים האדם עלול לבקש להרחיב את מעגל שליטתו ולחפש רצונות פרטיים לעצמו - לרדת ממדריגת "אלוקים עשה את האדם ישר" [המדריגה העליונה של יסוד הרוח של הנשמה] ל"המה בקשו חשבונות רבים" [המדריגה הנמוכה של רצונותיו הרבים של הנפש הבהמית]. ובסופו של דבר, אם האדם ממשיך לרדת ולרדת, הוא יתור אחרי רצונות נפשו הבהמית עוד ועוד עד שיפול לכבידות החומר והגוף, וישיאר במדריגה הראשונה התחתונה של ההזדהות עם יסוד העפר החומרי השפל.

וא"כ, ראינו איך שכח התאווה של יסוד המים שמחפש "הרחבה", באמת מוריד את האדם ממדריגה למדריגה מטה מטה.

העלייה ממדריגה למדריגה ע"י יסוד האש:

עכשיו ננסה להסביר איך האדם יכול לעלות מעלה מעלה במדריגות ה"ל ע"כ יסוד האש.

השלב הראשון [לעלות מהמדריגה הראשונה לשנייה] הוא שהאדם ינער את עצמו מעפרו ע"י שיכיר את חשיבות נפשו, וכדברי רבינו יונה בתחילת שערי עבודה, "הפתח הראשון הוא שידע האיש העובד ערך עצמו ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו וגדלותם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך". וזה ירים אותו מעל יסוד העפר החומרי, ויעזור לו להתחיל להזדהות עם הנפש הרוחני ולא עם הגוף החומרי.⁴

השלב השני [לעלות מעלה מעלה בתוך המדריגה השנייה] זה שהאדם יתבונן שוב ושוב ב"מה חובתו בעולמו", ויבטל לעצמו את הרצון לחפש כל מטרה שאינה מביאה לידי קירבת ה', וכמבואר בפרק א' דמס"י, וכן באריכות בספר בלבבי משכן אבנה תחילת ח"א. וע"כ, האדם מוריד מעצמו לאט לאט עוד ועוד מה"חשבונות הרבים" שהם תולדות התאווה, ומגלה את מדריגת ה"אלוקים עשה את האדם ישר" של הנשמה.

והשלב השלישי [לעלות ממדריגה השנייה למדריגה השלישית] הוא שהאדם יזהה בעצמו שזה לא רק שמזוית הראייה הפרטית שלו, לא כדאי לבחור דבר חוץ מקירבת ה' [כלומר שזה עדיין הבחירה שלו], אלא שכן היא המציאות גם לו היה רוצה אחרת! עצם טבעו של הנשמה, איך שבראו ה', הוא שאיננו רוצה כלום חוץ ממה שיביא לקירבת ה', ואין לאדם שום יכולת או בחירה לשנות את זה! כל בחירתו אינו אלא שניתנה לו הרשות להעלים עין מהמציאות הזאת באופן זמני, אבל אין בכוחו לשנות את המציאות האמיתית של רצון עצמו. וע"כ ההתבוננות הזאת, האדם יבוא לזהות את התנועה של ביקוש קירבת ה' פחות ופחות כ"תנועה שלו" [בחירה שלו], ויותר ויותר כ"כוחו של הקב"ה" שמפעיל אותו מבחוץ, ויבוא לזהות את עצמו עם יסוד העפר - שהוא רק מקבל את כוחו של הקב"ה ומופעל על ידו.

ובעל תנועה בעצם - מיסוד הרוח - המוקף ב"נתוני" עולם החומרי הדומם שסביבו - יסוד העפר. [לתוספת הרחבה על המבט הכללי הזה, ראה ב"שיחת חברים" עלונים 2 ו-14].

המדריגה הזו מתחלקת לשתיים: בצידה הנמוך, זה עדיין הזדהות עם הרצון הטבעי של הנפש הבהמית הפועלת לצורך עצמה, ורואה את העולם החומר שסביבה כמקום ביסוסה ומנוחתה. אבל במדריגה הפנימית של הנשמה, זו הזדהות עם התנועה הכללית של מילוי חובתו בעולמו לשם שמים, והאדם רואה את העולם החומרי כמקום שתפקידו לזכך ולקדש ע"י שישתמש בו לש"ש לצרכי עבודתו, וכמבואר בפרק א' במס"י. וזהו אכן מבט אמיתי וטוב שיהיה לאדם על עצמו ועל עולמו באופן כללי, אבל גם זה עדיין אינו המבט הפנימי והשלם של מדריגת "אין עוד מלבדו".

ג. במדריגה השלישית העליונה, האדם עוד פעם מזדהה לא כבעל תנועה מיסוד הרוח אלא כדומם מיסוד העפר, אבל עכשיו אי"ז מכח יסוד העפר של הגוף, אלא מיסוד העפר של הנשמה, שרואה את כל כוחות התנועה ככוחו של הקב"ה. ולעומת זה, הנשמה כבר אינה רואה את כל הסביבה כמציאות חומרית דוממת, מיסוד העפר, שהרי היא מנותקת מכל עולם החומרי. ממבט הנשמה, כמו שהגוף אינו אלא לבוש לנשמה, כן המציאות החומרית המקיפה אותנו אינה אלא ה"לבוש" ל"כח החוויה הפנימית" של נשמתנו. ואותו "כח החוויה" היא כח של תנועה, כח של חוויות שהולכות ומשתנות בזו אחר זו באופן רצוף, שפנימיותן אינה אלא גילויים וביטויים שונים של רצון ה'. [ע"ע על המבט הכללי הזה בקונטרס "הנהיה כדבר הגדול הזה" פרק ח', אות קטז-קיא].

אלו הם שלש מדריגות כלליות בנושא הזדהות האדם, האם הוא מזדהה בעיקר עם כח הפעולה והתנועה והוא רואה את המנוחה ככח שמחוצה לו [מדריגה ב'], או האם הוא מזדהה בעיקר עם כח חוסר תנועה ומנוחה, והוא רואה את התנועה ככח שמחוצה לו שמפעיל אותו [מדריגות א' וג'].

הירידה ממדריגה למדריגה ע"י יסוד המים:

מה שנשאר לנו להסביר הוא איך עולים בסולם ה"ל ממדריגה למדריגה. [והנה, עבודת האדם לאורך ימי חייו באופן כללי הוא לעלות בסולם המדריגות האלו מעלה מעלה, אבל חוץ מזה, מה שנוגע לענייננו, הוא שבזמן של סכנה מוחשית יש אפשרות גם למי שבאופן כללי איננו אוהז במדריגה העליונה של הרגשת אין עוד מלבדו "לקפוץ" באופן זמני להשיג לפחות חלק מאותה הרגשה, וזוהי העבודה שאנחנו מתארים כאן]. ממבט ארבעת היסודות, הכח שאיתו האדם עולה מעלה מעלה במדריגות ה"ל הוא מיסוד האש שטבעו לעלות, ולעומת כך, הכח שגורם לאדם לרדת למטה הוא מכח יסוד המים, שעוזבים מקום גבוה והולכים למקום נמוך. וננסה לבאר את הדברים באופן מעשי, ונתחיל עם הכח ההפכי - הירידה ממדריגה למדריגה ע"י יסוד המים.

מבואר בדברי רבותינו שאדם הראשון קודם החטא היה נתון באופן טבעי במצב השלישית העליונה של "כגמול עלי אמו", וראה עצמו רק כ"חווה" את מה שהקב"ה מגלה לו ולא כ"פועל" בעולם כלל. והכח שהפיל אותו מאותו מדריגה היה כח התאווה מיסוד המים, וכמו שנאמר "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים". והסיבה לכך, כי יסוד המים תמיד תובע הרחבה

04 ע"ע בזה בספר עלי שור, שער ג', תחילת מערכה ב'.

עלון מיוחד לרגל התקופה - ההתנהגות הנכונה בזמן אזהרה

עבודת האדם בזמן סכנה וחרדה:

והנה, במצב של תחושת פחד וחרדה, ניתן לאדם סיוע חזק מבחוץ לעורר, לפחות באופן זמני, את הכוחות הנ"ל של יסוד האש שבנפש ולהתעלות למדריגות הגבוהות של בטחון והתבטלות לרצון ה'. וננסה לתת נקודות להתבוננות שנוכל להשתמש איתן בשעת הסכנה, בכדי לנצל את ההזדמנויות האלו לעלייה, מה שיהפוך אותם מזמני פחד וחרדה לזמני עלייה והתרוממות, שכ"מתן שכרה בצידה" מלווים גם בכח של שמירה עליונה.

התבוננות שמסייעת לעבודה של השלב השני:

בזמן של סכנה מוחשית פתאומית האדם חש באופן חד וחזק את האפשרות שייחתך בע"כ ברגע אחד מכל רצונותיו ותנועת חייו, וזה מה שמביא אותו לחרדה. אך, כל זה ברצונות שהאדם בחר לעצמו, שהרי האדם יודע שכמו שהוא בחר להתחבר אליהם, כן הם גם יכולים להיפרד ממנו. לעומת זאת, טבעו הפנימי של האדם איך שבראו האלוקים הוא חלק מהאדם עצמו, ושום כח מבחוץ אינו יכול לנתק את האדם מעצמו, ולכן מי שמזדהה עם הרצון הפנימי של עצמו איננו נחרד מכוח שבחוץ, כי הוא יודע בעומק נפשו שהוא מחובר לכח תקיף בל ימוט.

והנה, טבעו של האדם הוא שבזמן שנשקפת סכנה מבחוץ, האדם מחפש "מקום מוגן" להסתתר בתוכו. ולכן, אם האדם יכיר בכך שיש לו בנפשו שלו שני חלקים, חלק חיצוני שמחפש הנאות עוה"ז, וחלק פנימי שמחפש רק קירבת ה', והוא יכיר בכך שהחלק החיצוני הוא "מקום הסכנה" שבנפשו כיון שזה יכול להינטל ממנו, משא"כ החלק הפנימי שהוא "המקום המוגן" שבנפשו כיון שאיננו יכול להינטל ממנו, הרי באופן טבעי, בכל זמן סכנה הוא יברח למקום המוגן שבנפשו. זאת אומרת, שבכל זמן סכנה, נפשו תבקש באופן טבעי להתנתק מחשבוניותיה הרבים, כי כל המצב שמסביב מחדד לה באופן ברור שחשבוניותיה הרבים עלולים ליאבד ממנה ורק מכניסים אותו ל"מקום סכנה". ולכן נפשו של האדם תבקש באופן טבעי לחזור להזדהות עם הרצון הפנימי של בקשת קירבת ה', מעצם ההכרה שזהו מקום החוזק שלה. וזהו השלב הראשון של עבודת האדם, לנצל שעת הסכנה בכדי להגיע לתשובה כללית של "רצוננו לעשות רצונך".

התבוננות שמסייעת לעבודה של השלב השלישי:

אך, גם במצב הזה שהאדם מזדהה עם רצונו הכללי לעשות את חובתו בעולמו עדיין אי"ז הפתרון השלם לכל הפחד, כי כל זמן שהאדם מזהה את הרצון לעשות חובתו בעולמו כרצון שהוא בוחר להוציא מן הכח אל הפועל, עדיין הוא מרגיש שזה יכול להינטל ממנו. כלומר, האדם עדיין מפחד שמא יגרום החטא שלא יוכל להשלים את חלקו בעולם, כי למרות שהוא רוצה את רצונו האמיתי, אולי בכל זאת הוא לא יוכל להוציא את רצונו הזה מן הכח אל הפועל. [וזה לא כמו השלב הקודם של רצון בלתי אמיתי, כי שם האדם מפחד שהוא יצטרך להתחרט על כל הרצון מעיקרא, משא"כ כאן שודאי לא יתחרט על רצונו האמיתי לעשות חובתו בעולמו, אבל עדיין נשאר פחד קטן יותר שמא בסוף הוא לא יוכל להוציא את רצונו הזה מן הכח אל הפועל.]

ולכן, גם אחרי עבודת השלב השני, מצב של סכנה גורם לאדם באופן טבעי לחפש "מקום עוד יותר מוגן" בפנימיות נפשו, שנמצא

רק במדריגה השלישית, ששם איננו בוחר מעצמו כלל, גם לא להוציא את רצונו מן הכח אל הפועל, אלא הוא מניח את עצמו להיות מופעל כולו רק ע"י כוחו של הקב"ה.⁰⁵

ובכדי לעורר בעצמו את התחושה הזו, יש לאדם לשאול את עצמו שאלה פשוטה: האם באמת נראה לי שיש בכוחי, בכח עצמי לבד, לעשות משהו? הרי כמו שאני לא בראתי את עצמי, כמו כן אין ביכולתי להתמיד את קיומי, וא"כ כל קיומי התמידי איננו אלא הודות לרצון ה' המקיים אותי. וא"כ, הרי פשוט וברור שאין לי שום כוח עצמי לעשות כלום, וכל הכח שיש לי אינו אלא כוחו של הקב"ה שהוא מחדש בי בטובו בכל יום תמיד!

דרך נוספת של התבוננות היא שייקח האדם לעצמו איזה מעשה שהוא עשה או החלטה שהוא החליט [בתנאי שזה יהיה מעשה טוב או החלטה טובה], וישאל את עצמו - האם בטוח לי מאה אחוז למה בחרתי אותה בחירה? מי שמתבונן בזה לעומק יוכח לראות שאף פעם אין לאדם הכרה מלאה של כלל המניעים שמשפיעים עליו. וחוצץ מזה, גם לגבי המניעים שהוא כן מכיר יש לו לשאול את עצמו: מי נטה בי את המניע הזה עצמו? למשל, מי נטה בי את הטבע לחפש תענוג? הרי אין לזה תשובה אחרת חוץ מ- ה'! וכל זה מחדד לאדם מאוד שאין לו שום כח מעצמו כלל, וכל תנועת חייו כולה אינה אלא "כחומר ביד היוצר" המופעלת ע"י כוחו של הקב"ה.

ונסיים כאן עם ציטוט מדברי מו"ר שכתב לאחרונה במאמר על פנימיות כח "אירן", וז"ל, "אירן קליפה נגד ארון ה'... מתנגדים בעיקר לארון הפנימי שעליו אמרו "מקום ארון אינו מן המידה", וכנגד כך אירן ח"ו רוצה שלא יהא מקום לבני ישראל, זה לעומת זה. ולכך, שורש ההצלה אינו כפשוטו מקום מוגן, אלא לדבוק במקום "ארון אינו מן המידה", אין, שאינו תופס מקום... עיי"ש בהמשך דבריו. ונראה שביאור הדברים הוא כמו שנתבאר, שכשאדם נמצא במדריגה השלישית הנ"ל איננו בבחינת "אני" אלא בבחינת "אין", כי אינו פועל מרצון עצמו אלא רק "מקבל" רצון ה', ולכן "איננו תופס מקום" לעצמו כלל, כי אין לו מעצמו כלום והוא בטל כולו לרצון הבורא יתברך שמו, וזוהי השמירה השלימה מאת הסכנה.⁰⁶

ויה"ר שזנכה לנצל את הימים האלו למיטבם, להשיג את הקירבת ה' שביכולתם להעניק לנו, ולזכות כתוצאה מזה לשמירה עליונה לנו ולכל ישראל עד ביאת הגואל בב"א!

05 כמובן העבודה הזאת שייכת רק אחרי העבודה של השלב השני, שבו האדם גילה את רצונו הפנימי של רצונו לעשות רצונך. רק אחרי שהאדם גילה בעצמו את הרצון הטהור והפנימי הזה, אז הוא יוכל להניח את עצמו להיות מונחג על ידו באופן טבעי מכוחו של ה' ית', בלי התערבות של הבחירה שלו. [אך, פעמים יש כח בנפש "לדלג" ולחוש שהכל ממנו ית"ש בלי שום חשבוניות וסדר הדרגה (הערת מו"ר).]

06 מעבר לכך, יש מדריגה להיות בטל כ"אין" עד שאין לו שום יחס נפשי למה שקורה סביבתו, ולכן לא יחוש בסכנה. ושלמות מדריגה זו נקרא "התכללות" בו ית"ש (הערת מו"ר, ועי' סוף ספר בלבבי משכן אבנה ח"א).